
ZESZYTY NAUKOWE WYŻSZEJ SZKOŁY PEDAGOGICZNEJ
W BYDGOSZCZY

Studia z Nauk Społecznych 1985 z.8

II. DONIESIENIA Z BADAŃ

JAN IGNATIUK

WSP w Bydgoszczy

ZŁOŻONOŚĆ-NIEZŁOŻONOŚĆ PERCEPCJI A SPOSTRZEGANIE NAUCZYCIELA P.O. W WYBRANYCH ROLACH

W świetle poznawczych koncepcji w psychologii, człowiek jest układem podmiotowym, którego celowe zachowanie zależy przede wszystkim od jego orientacji w samym sobie i otoczeniu zewnętrznym, wliczając do tego ostatniego również informacje dotyczące środowiska społecznego. Wszystkie informacje związane z otoczeniem i samym sobą mogą posiadać różny poziom ogólności - od konkretności do abstrakcyjności:¹

Wiedza o otoczeniu i samym sobie jest zbiorem s t r u k t u r p o z n a w c z y c h, które można potraktować jako bloki informacyjne dotyczące określonych wycinków rzeczywistości /zewnętrznej i podmiotowej/. To czego informacje zawarte w poszczególnych strukturach dotyczą, stanowi o ich aspekcie treściowym. Jednak niezależnie od aspektów treściowych struktury poznawcze opisywać można w kategoriach pewnych cech f o r m a l n y c h, takich jak np. "złożoność - niezłożoność".

Jest rzeczą ważną uświadomić sobie, że struktury poznawcze powstają w procesie spostrzegania świata - przyrody nieożywionej i ożywionej oraz w procesie spostrzegania ludzi i siebie - ogólniej: przedmiotów i zjawisk świata społecznego. Ten ostatni proces przyjmuje nazwę percepcji społecznej. W procesie percepcji wyróżnić można trzy jego komponenty:

- a/ atrybucję /przypisywanie cech o różnej trwałości/,
- b/ przypisywanie oczekiwań,
- c/ wywoływanie emocji².

Percepcja społeczna w znaczeniu procesu daje się opisać nie tylko jako przebieg w zależności od wielorakich uwarunkowań, lecz także w postaci efektów tego procesu, czyli pewnych informacji o przedmiotach percepcji. Informacje te tworzą odpowiednie struktury poznawcze lub wchodzi w skład struktur już istniejących. Problem, czy informacje będące efektem percepcji tworzą struktury odrębne, czy też wchodzi w skład już istniejących, nie ma większego znaczenia. Można go skonkretyzować jako kwestie zależną od przyjętych konwencji. Zawsze bowiem możemy w ramach jakiegokolwiek struktury wyodrębnić jej podstrukturę.

Dla celów tego artykułu ważne jest to, że percepcją społeczną nie zajmujemy się w aspekcie jej opisu jako procesu, ale w charakterze zbioru informacji, których dostarcza. Rozważamy więc percepcję nauczyciela przysposobienia obronnego jako swoistą strukturę poznawczą, która oczywiście uwarunkowana jest strukturą jej powstawania, a więc procesem percepcji.

Celem artykułu jest ustalenie związków między cechami formalnymi percepcji nauczyciela p.o. a spostrzeganiem jego funkcjonowania w wybranych rolach społeczno-wychowawczych. Ścisłej mówiąc: spostrzeganie funkcjonowania nauczyciela p.o. w określonych rolach społecznych jest również rodzajem percepcji. Badamy przeto jakby dwa rodzaje percepcji i związki między nimi:

- a/ percepcje pewnych ogólnych właściwości nauczyciela p.o.
- b/ percepcje jego funkcjonowania w wyróżnionych rolach społeczno-wychowawczych.

Trzeba również dodać, że w grę wchodzi jeszcze jeden rodzaj badanej przez nas percepcji. Jest nią percepcja ról społeczno-wychowawczych, przypisywanie im określonego znaczenia wartościującego. Hipotetycznie przyjmujemy następujący schemat.

Percepcja funkcjonowania nauczyciela p.o. w wybranych rolach społeczno-wychowawczych jest funkcją:

- a/ jego faktycznych właściwości,
- b/ odbioru tych właściwości w strukturach poznawczych uczniów /w aspekcie treściowym i formalnym/,
- c/ percepcji wybranych ról społecznych,
- d/ sytuacyjnego kontekstu oceniania /np. warunki obozu przysposobienia obronnego/.

Znalezienie ewentualnych zależności pozwoli wyciągnąć wnioski dotyczące modelowania osobowości nauczyciela p.o.

2. Cechy formalne percepcji nauczyciela przysposobienia obronnego

Zgodnie z przedstawionym wyżej założeniem percepcję nauczyciela p.o. pojmujemy tutaj jako pewną strukturę poznawczą, która jest efektem procesu spostrzegania. Jest to struktura poznawcza, tzn. deskryptywno-ewolucyjna /opisowo-oceniająca/. Ponieważ zajmujemy się cechami formalnymi tej struktury, dlatego też nie interesuje nas wprost treść tej struktury, tzn. nie ona jest przedmiotem analizy. Zauważamy tę treść jako punkt odniesienia oceny struktury w kontekście jej cech formalnych.

Zakładając więc, że dysponujemy jakimś teoretycznym zbiorem cech nauczyciela p.o. /opracowanym według pewnych kryteriów - por. niżej/, pytamy o następujące sprawy:

- a/ czy opisując /percepcja/ nauczyciela p.o. badany spostrzega go jako osobę, której można przypisać więcej cech /złożoność percepcji/, czy też tylko niewiele /niezłożoność percepcji: percepcja prosta/,
- b/ czy badany gotów jest dołączyć do tej struktury jakieś inne cechy, pod wpływem własnych doświadczeń /struktura otwarta/, czy też nie wyraża takiej gotowości /struktura zamknięta/,
- c/ czy badany sądzi, że jego wiedza /percepcja/ o nauczycielu p.o. przydaje mu się w kształtowaniu jego postaw wobec obronności /struktura aktywna/, czy też nie /struktura bierna/³.

Nie są to oczywiście wszystkie cechy formalne struktur poznawczych. Możemy jednak wnioskować, iż przedstawiona tu ich analiza okaże się przydatna ze względów teoretyczno-praktycznych. Do tej pory brak jest publikacji, która by problematykę tę podejmowała.

Jak wykazują analizy teoretyczne znajomość cech formalnych struktur poznawczych ma większe znaczenie przewidywające od ich znajomości treściowej⁴.

3. Problemy badawcze

W artykule podejmuję następujące problemy badawcze:

- a/ jak kształtują się cechy formalne percepcji nauczyciela p.o. u młó-

dzieży szkół średnich biorącej udział w obozach przysposobienia obronnego?

- b/ jak kształtuje się wartościowanie ról społeczno-wychowawczych, do których uczniowie odnoszą się będą nauczyciela p.o. w ich funkcjonowaniu?
- c/ czy uczniowie o przeciwstawnych cechach formalnych percepcji nauczycieli p.o. dostrzegają go w odmiennych rolach społeczno-wychowawczych?

4. Metoda

Posłużono się procedurą *ex post* w wersji sprawdzającej⁵. Celem rozwiązania postawionych problemów skonstruowano różne narzędzia badawcze.

4.1. Narzędzia służące do oceny złożoności percepcji nauczyciela p.o.

Narzędzie tworzy lista 20 cech nauczyciela p.o., którą przedstawiono w Tabeli 1. Cechy te pogrupowano następująco:

- a/ cechy działania intelektualnego /1,5,12,16,19/,
- b/ cechy zachowania interpersonalnego /2,8,14,17,20/,
- c/ cechy charakteru /6,7,11,15,18/,
- d/ cechy działania organizacyjnego /3,4,9,10,13/.

Wszystkie cechy wymienione w Tabeli 1. posiadają charakter pozytywny. Jest to pewne ograniczenie, zresztą celowe, tego narzędzia. Wprawdzie struktura posiada cechę złożoności, gdy jej przedmiot opisywany jest również w kategoriach negatywnych, nam jednak zależało nie tyle na ocenie nauczyciela p.o., co na stwierdzeniu złożoności - niezłożoności w odniesieniu do cech pozytywnych. Istnieją zresztą możliwości uzyskania negatywnych stron "obrazu" analizowanego nauczyciela. Badani mieli możliwość oceny swego nauczyciela według skali pięciopunktowej:

1 - zdecydowanie nie posiada tej cechy, 2 - nie posiada jej, 3 - nie wiem, 4 - posiada ją, 5 - posiada ją w stopniu znacznym.

Zadanie badanego polegało na tym, by umieścić nauczyciela p.o. /będącego d-cą kompanii lub plutonu na obozie przysposobienia obronnego według przedstawionej skali pięciopunktowej w zakresie dwudziestu

tu wymienionych w Tabeli 1. cech.

Przyjęto następujący wskaźnik złożoności percepcji nauczyciela p.o. /wskaźnik percepcji złożonej, pozytywnej/:

- a/ badany co najmniej 12 cech ocenia powyżej punktu 3.
- b/ z tych co najmniej 12 cech, co najmniej 2 cechy przypadają na jedną z czterech kategorii działania nauczyciela /intelekt, zachowanie interpersonalne, charakter zachowania organizacyjne/.

Za wskaźnik percepcji niezłożonej /prostej/ przyjęto - oceny zawarte w przedziale 1-2 w co najmniej 12 cechach.

4.2. Narzędzie do oceny "otwartości - zamkniętości" percepcji nauczyciela p.o.

Badani mieli ocenić w skali 1-7 następującą kwestię: załóżmy, że Twój obraz nauczyciela p.o. składa się z n-cech. Weź pod uwagę tylko cechy pozytywne. Zastanów się, czy w miarę nowych doświadczeń i przeżyć jesteś gotów wzbogacić ten obraz nauczyciela jaki posiadasz o nowe cechy? Oceń twą postawę według poniższej skali:

- 1 - w żadnym wypadku nie włączę nowych informacji o charakterze pozytywnym do tego obrazu
- 2 - nie włączę takich informacji,
- 3 - raczej nie włączę,
- 4 - nie wiem,
- 5 - chyba włączę,
- 6 - włączę,
- 7 - z całą pewnością włączę.

Wskaźniki: uznajemy, że badany posiada percepcję otwartą, gdy ocenia postawę powyżej punktu cztery. Wskaźnik percepcji zamkniętej-gdy badany ocenia postawę w przedziale 1-2. Percepcja nieokreślona - gdy badany ocenia swoją postawę w punktach 3-4.

4.3. Narzędzie do oceny "aktywności-bierności" percepcji nauczyciela p.o.

Badanych proszono o ocenę w skali 1-7, poniższej kwestii: załóżmy, że Twój obraz nauczyciela p.o. składa się z n-cech. Weź pod uwagę tylko cechy pozytywne. Zastanów się, czy te cechy pozytywne ocenia-

Tabela 1. Lista wyróżnionych cech nauczyciela przysposobienia obronnego

Lp.	Cechy	Stopień spełnienia właściwości				
		1	2	3	4	5
1	jest logiczny					
2	często stosuje pochwały, ale uzasadnione					
3	potrafi zjednoczyć grupę wokół realizacji wspólnych celów					
4	jest obowiązkowy i wymaga tego od innych					
5	jest twórczy					
6	decyzje podejmuje refleksyjnie i szybko					
7	niepowodzenia pobudzają go do dalszych działań					
8	nie jest nadmiernie krytykancki					
9	umiejętnie rozwiązuje konflikty w grupie					
10	umiejętnie organizuje atrakcyjne zajęcia					
11	jest uczciwy i sumienny					
12	myślący niedogmatycznie					
13	potrafi ocenić sytuacje w grupie					
14	można na nim polegać w trudnych sytuacjach życiowych					
15	może być wzorem postępowania moralnego					
16	posiada obok wiedzy zawodowej również szeroką wiedzę ogólną					
17	jest otwarty i bezpośredni					
18	jest prawdomówny					
19	potrafi logicznie uzasadnić swe stanowisko					
20	jest ofiarny					

nego nauczyciela p.o. sprawiają, że Twe postawy wobec obronności kraju ulegają pozytywnym przeobrażeniom lub takim przeobrażeniom mogą ulec. Oceń swą opinię według poniższej skali:

- 1- cechy te w żadnym wypadku nie wpływają i wpłynąć nie mogą na pozytywną zmianę mych postaw wobec obronności kraju,
- 2- cechy te nie wpływają pozytywnie na te postawy,
- 3- raczej nie wpływają,
- 4- nie mam zdania,
- 5- raczej wpływają pozytywnie,
- 6- wpływają pozytywnie,
- 7- wpływają w stopniu bardzo znaczącym.

Wniosek: uznajemy, że badany posiada percepcję aktywną nauczyciela p.o., gdy ocenia postawę powyżej punktu 4. Wskaźnik percepcji biernej, gdy ocenia w punkcie 1-2; wskaźnik percepcji nieokreślonej, gdy badany preferuje punkty 3-4.

4.4. Narzędzie do oceny ważności ról społeczno-wychowawczych oraz percepcowania w nich nauczyciela p.o.

Podstawą narzędzia jest zbiór poniższych ról społeczno-wychowawczych nauczyciela p.o., który pełnił na obozie p.o. funkcje dowódcy kompanii lub plutonu:

- 1/ rola komendanta /dowódcy/ oddziału obrony cywilnej kraju,
- 2/ rola propagatora idei obrony cywilnej kraju,
- 3/ rola doradcy życiowego młodzieży.

W pierwszym etapie badania rangowali ważność tych ról, przyjmując za punkt odniesienia własne koncepcje wartościujące. Zadanie ich polegało na ponumerowaniu ról 1-3 w rangach I-III.

Wskaźnik: Uwzględniano rangę danej roli w charakterze wskaźnika jej ważności /wartości/.

W następnej kolejności proszono badanych o to, by w skali 1-7 ocenili przydatność nauczycieli p.o. do spełniania ról 1-3. Wprowadzono następującą skalę:

- 1/ absolutnie nie widzę go w tej roli,
- 2/ nie widzę go w tej roli,
- 3/ raczej nie widzę go w tej roli,
- 4/ nie mam zdania,

- 5/ raczej dostrzegam go w tej roli,
- 6/ widzę go wyraźnie w tej roli,
- 7/ wybitnie kwalifikuje się do spełniania tej roli.

Wskaźnik: za osoby percepujące nauczyciela p.o. w danej roli uznano te, których ocena wynosiła powyżej 4 punktów /dla danej roli/.

5. Charakterystyka grupy badanej i przebieg badań

Badaniami objęto młodzież szkół średnich /N= 655/. Najliczniej reprezentowana była grupa uczniów uczęszczających do liceów ogólnokształcących /57,96 %/, a także dziewcząt /59,2 %/. Badania przeprowadzono w latach 1980-1983 w szkołach i na obozach przysposobienia obronnego. Badania te posiadały charakter uzupełniający wobec badań o szerszym znaczeniu, których rezultaty przedstawiłem w innej publikacji⁶.

6. Rezultaty badań oraz ich interpretacja

6.1. Cechy formalne percepcji nauczycieli p.o.

Pamiętamy, że wyróżniamy: a/ percepcję złożoną - niezłożoną, b/ percepcję otwartą - zamkniętą oraz c/ percepcję aktywną - bierną. Z uwagi na przyjęte wskaźniki dzielimy badanych na: a/ osoby o percepcji pozytywnej, b/ osoby o percepcji nieokreślonej oraz c/ osoby o percepcji negatywnej z uwagi na cechy formalne.

Do typu percepcji pozytywnej zaliczono osoby o percepcji złożonej, otwartej i aktywnej, a więc tych, którzy w każdej ze skal w co najmniej 12 cechach otrzymały punktacje 4-5.

Do typu percepcji nieokreślonej zaliczono osoby, które w każdej ze skal w co najmniej 12 cechach otrzymały punktacje 3.

Do typu percepcji negatywnej zaliczono osoby o percepcji prostej, zamkniętej i bierniej, które w każdej ze skal w co najmniej 12 cechach otrzymały punktacje 1-2. Odpowiednie dane globalne zawiera Tabela 2.

Tabela 2. Rozkład typów percepcji nauczyciela p.o. ze względu na cechy formalne

Lp.	Typ percepcji	n	%
1	pozytywna	191	29,8
2	nieokreślona	206	32,2
3	negatywna	243	38,0
4	Razem	640	100,0

Otrzymane rezultaty /Tabela 2/ mogą stanowić dość istotny punkt wyjścia do dyskusji. Pierwsza sprawa, jaką należy podnieść, to kwestia że najniższa częstotliwość występowania g l o b a l n i e p o - z y t y w n e j /z uwagi na trzy cechy formalne/ percepcji nauczyciela p.o. wcale nie wiąże się wprost z tym, że nauczyciel ten jest oceniany negatywnie. Pamiętajmy o tym, że analizujemy złożoność, otwartość i aktywność percepcji uczniów, a nie nauczycieli. Wyniki badań mówią więc raczej krytycznie o uczniach. Inna rzecz, że sądy o merytorycznej ocenie nauczycieli p.o. należy tu zawiesić /zastosowane narzędzia nie dają możliwości ich sformułowania/. Musimy również uwzględnić fakt pewnego relatywizmu, który wynika z tego, że jakiegokolwiek wyniki badań uzależnione są od zastosowanych narzędzi. W związku z tym, jest faktem prawdopodobnym, że przy innym zestawie cech /Tabela 1/ - wyniki byłyby inne.

Niemniej, należy to podkreślić, że w jakimś sensie otrzymane rezultaty wskazują na niedostatek pracy nauczycieli p.o. Można bowiem zakładać, że w pełni sprawnie funkcjonujący nauczyciel p.o. działać będzie również i w tym kierunku, by jego percepcja, a w tym - jej cechy formalne - przedstawiały się w układzie optymalnym. Wynika to z rodzaju pracy pedagoga. Elementem tej pracy, który istotnie wpływa na realizację celów jego dyscypliny, jest również praca nad podnoszeniem własnych umiejętności i pozytywnych cech osobowości. Są one również przekazywaczem treści dydaktyczno-wychowawczych.

6.2. Wartościowanie wybranych ról społeczno-wychowawczych nauczyciela p.o.

W wartościowaniu ról społeczno-wychowawczych uwzględniono tylko wybory w randze pierwszej. Odpowiednie dane zawiera Tabela 3.

Tabela 3. Wartościowanie wybranych ról społeczno-wychowawczych nauczyciela p.o. przez badanych uczniów, w randze pierwszej

Lp.	Role społeczno-wychowawcze uwzględnione w randze pierwszej	n	%
1	rola komendanta /dowódcy/ oddziału obrony cywilnej kraju	342	33,4
2	rola propagatora idei obrony cywilnej kraju	183	26,6
3	rola doradcy życiowego młodzieży	115	18,0
R a z e m		640	100

Wyniki zawarte w Tabeli 3, pozwalają jak sądzę, już na bardziej wążące wypowiedzi o sylwetce osobowościowej nauczyciela p.o. Wprawdzie nie posiadamy danych o innych nauczycielach /w zakresie ról trzeciej/, lecz i tak rezultaty są stosunkowo wymowne. Jeśli przyjmiemy ten punkt widzenia, a trudno mu odmówić słuszności, że nauczyciel winien być jako wychowawca kimś, kto stoi blisko ucznia, wówczas fakt, że tylko 18 % badanych wartościuje w randze pierwszej rolę, której nauczyciel p.o. jest doradcą życiowym młodzieży, mówi o tym, że młodzież tego nauczyciela traktuje z pewnym dystansem intymno-uczuciowym. Raczej dostrzega go w rolach oficjalnych /rola pierwsza/ lub stereotypowych /rola druga - propagator, propagandysta/. Pośród przyczyn tego stanu rzeczy można poszukiwać wielorakich uwarunkowań /jednym z nich zajmiemy się w następnym punkcie/. Być może jest on rezultatem specyfiki przedmiotu nauczania obronnego, może decydują tu obiegowe stereotypy o tym przedmiocie lub fakt, że nadal część nauczycieli p.o. wywodzi się wprost ze służby w oddziałach wojskowych i w jakiś sposób nie dociera do młodzieży.

6.3. Percepcja nauczyciela p.o. globalnie pozytywna i globalnie negatywna a spostrzeganie go w wybranych rolach

Stosuję tu test u do określania istotności różnic między frakcjami⁷. Uwzględniam tylko dwie skrajne grupy: a/ grupę badanych o globalnej percepcji pozytywnej nauczyciela p.o. b/ grupę badanych o globalnej percepcji negatywnej nauczyciela p.o.

Globalna percepcja nauczyciela p.o. pozytywna i negatywna a spostrzeganie go w roli komendanta /dowódcy/ oddziału obrony cywilnej kraju.

Dane: $m_1 = 114$, $p_1 = 0,597$, $m_2 = 132$, $p_2 = 0,543$, $u = 1,149$. Zróżnicowanie nie jest istotne statystycznie.

Wniosek jest następujący: osoby badane o globalnej pozytywnej i globalnej negatywnej percepcji nauczyciela p.o. /ze względu na cechy formalne percepcji/ nie są zróżnicowane statystycznie istotnie w spostrzeganiu go w roli komendanta /d-cy/ oddziału obrony cywilnej.

Globalna percepcja nauczyciela p.o. pozytywna i negatywna a spostrzeganie go w roli propagatora idei obronności kraju.

Dane: $m_1 = 74$, $p_1 = 0,387$, $m_2 = 85$, $p_2 = 0,349$, $u = 0,831$. Zróżnicowanie nie jest istotne statystycznie.

Wniosek jest następujący: Osoby badane o globalnej pozytywnej i globalnej negatywnej percepcji /ze względu na cechy formalne percepcji/ nie są zróżnicowane statystycznie istotnie w spostrzeganiu nauczyciela p.o. w roli propagatora idei obrony cywilnej kraju.

Globalna percepcja nauczyciela p.o. pozytywna i negatywna a spostrzeganie go w roli doradcy życiowego młodzieży

Dane: $m_1 = 66$, $p_1 = 0,345$, $m_2 = 25$, $p_2 = 0,103$, $u = 6,274$. Zróżnicowanie statystycznie istotne na poziomie 0,01.

Wniosek jest następujący: badani o percepcji globalnie pozytywnej istotnie częściej - w porównaniu z badanymi o percepcji globalnie negatywnej - spostrzegają nauczyciela p.o. w roli doradcy życiowego młodzieży. Tym samym możemy poniekąd zrekapitulować poprzednio sformułowaną hipotezę, że percepcja nauczyciela p.o. zależy nie tylko od niego, lecz

może przede wszystkim od cech formalnych percepcji oceniających uczniów. Ostatni wynik potwierdza to dobitnie. A analizowanego nauczyciela najmniej spostrzegano w roli doradcy życiowego młodzieży. W tej roli spostrzega go 34,5 % uczniów o globalnej pozytywnej percepcji, a tylko 10,3 % uczniów o percepcji globalnej negatywnej. Nie ulega wątpliwości, że pozostaje jeszcze znaczny procent uczniów nie spostrzegających nauczyciela p.o. w tej roli. I tutaj znów powrócić musimy do uwag z punktów 6.1. i 6.2. Nie można sobie wyobrazić, byśmy w tej dziedzinie mogli sobie pozwolić na ustalenie propozycji zmian, które wynikać jednakże mogą z przeprowadzonych badań obszerniejszych i dokonanych za pomocą bardziej zróżnicowanych narzędzi⁸.

7. Uwagi końcowe

Artykuł ten uwzględnił dość złożony wątek problemów związanych z cechami formalnymi percepcji nauczyciela p.o. i jej następstwami w zakresie spostrzegania tegoż nauczyciela w różnych rolach społeczno-wychowawczych. Podjęte zagadnienia są ważne dla teorii i praktyki. Mówiąc o praktyce mam na myśli kształtowanie sprawnej percepcji uczniów w czasie zajęć z p.o. oraz pracę nauczyciela p.o. nad sobą, która pójść winna w tym kierunku, by doskonalił swą osobowość. Wyniki badań ukazują taką konieczność, nie wykazują natomiast konkretnych posunięć, które winny być wprowadzone w życie, by stan rzeczy mógł się zmienić.

Z artykułu wynika konieczność prowadzenia badań pedeutologicznych nad zawodem nauczyciela p.o. Przedmiot tych badań jest trudny, a metodologia ciągle jeszcze daleka od doskonałości⁹. Nie zwalnia to wszystkich, którzy doceniają ważność kształtowania postawy patriotycznych, od zaprogramowania odpowiednich badań i analiz teoretycznych.

Artykuł niniejszy ma tu być i przyczynkiem, i apelem jednocześnie.

PRZYPISY

- ¹ Szeroko problematyką tą zajmuje się J.Kozielecki w dwóch pracach: *Koncepcje psychologiczne człowieka*, Warszawa 1976; *Psychologiczna teoria samowiedzy*, Warszawa 1981
- ² K.Skarżyńska, *Spostrzeganie ludzi*, Warszawa 1981 s.7
- ³ Zwięzłą charakterystykę cech formalnych struktur poznawczych podaje J.Kozielecki, *Koncepcje psychologiczne człowieka*, Warszawa 1976 ss.202-204
- ⁴ M.Lis-Turlejska, *Podobieństwo struktur poznawczych partnerów, a ich wzajemne postawy wobec siebie*, W: *Studia nad postawami interpersonalnymi*, red. S.Mika, Warszawa 1976 ss.88-89
- ⁵ J.Brzeziński, *Podjęcie nieeksperymentalne w badaniach osobowości*, W: *Efektywność i osobowość*, red.K.Obuchowski i W.J.Paluchowski, Wrocław 1982 s.183 i nast.
- ⁶ J.Ignatiuk, *Psychospołeczne uwarunkowania postaw młodzieży wobec obronności kraju*, Bydgoszcz 1984
- ⁷ Test stosuję wg uwag podanych u W.Oktoba, *Elementy statystyki matematycznej i metodyka doświadczalnictwa*, Warszawa 1976 s. 195 i nast. Dany jest on wzorem:

$$u = \frac{P_1 - P_2}{pq \left(\frac{1}{n_1} + \frac{1}{n_2} \right)}$$

Stosuję dwa poziomy istotności: 0,05, 0,01.

- ⁸ Dla przykładu: Złożoność poznawczą można badać również za pomocą innych technik. Por. J.Czaplicki, *Złożoność poznawcza*, W: *Osobowość jako przedmiot diagnozy psychologicznej* /red. T.Szustrowa/, Warszawa 1976 ss.38-51.
- ⁹ S.Wołoszynowa, *Nauczyciel i elementy wiedzy o nauczycielu*, W: *Pedagogika* /red. B.Suchodolski/, Warszawa 1982 ss.698-776

COMPLEXITY-SIMPLICITY OF PERCEPTION AND AWARENESS OF
MILITARY TRAINING TEACHER IN CHOICEN ROLES

Summary

The article deals with a rather complex problem of formal features of perception and its consequences in the sphere of awareness of an individual bearing these features in different social-educational roles.

СЛОЖНОСТЬ - НЕСЛОЖНОСТЬ ВОСПРИЯТИЯ УЧИТЕЛЯ ОБОРОННОЙ ПОДГОТОВКИ
В ИЗБРАННЫХ РОЛЯХ

Резюме

Статья касается сложной проблемы связанной с формальными качествами восприятия и его следствиями в области воспринимания носителя этих качеств в разных общественно-воспитательных ролях.